

Posudek školitele
na diplomovou práci
Renaty Kopřivové

Klaus Manns Exilromane

Praha: FF UK, 2012, 90 s.

Diplomová práce o exilových románech Klause Manna (1906–1949), nejstaršího syna Thomase Manna (1875–1955) a synovce Heinricha Manna (1871–1950), dvou velikánů německého písemnictví 20. století, je prvním českým pokusem o analýzu autorových exilových románů. Klaus Mann je autor, kterého literární věda i čtenáři objevují až v druhé polovině minulého století, především od konce sedmdesátých a osmdesátých let, kdy v roce 1979 pařížský divadelní soubor Théâtre du soleil úspěšně zdramatizoval jeho slavný román Mefisto, který o dva roky později zfilmoval maďarský režisér István Szabó v titulní roli s Klausem Maria Brandauerem.

Diplomandka dělí práci do čtyř základních oddílů. V prvním (Klaus Mann im Wandel der Zeit, s. 16-36) zachycuje společensko-politický rámec, v kterém se Klaus Mann na přelomu dvacátých a třicátých let pohyboval, správně vyzdvihuje jeho provokativní zájem o tabuizovaná témata související s vlastní homosexuální orientací, vymezování proti vlastnímu otci, ale i naivní přehlížení hrozivého sociálního nepořádku, nezadržitelně spějícího k nacistické diktatuře. Převzetí moci nacisty v roce 1933 je i pro Klause Manna jako pro tisíce dalších intelektuálů přelomovým rokem. Odchodem do exilu se působení i dílo Klause Manna radikálně politizuje v neutuchajícím boji proti nacistické diktatuře, kterému důsledně podřizuje svůj život. V této souvislosti diplomandka zmiňuje fáze německého antifašistického exilu a evropská emigrační centra, mezi nimiž nezastupitelnou roli sehrála Praha (Klaus Mann získal trochu později než jeho otec a strýc, až roku 1937, československé státní občanství), ale především Amsterdam, kde se nejčastěji zdržuje a kde v letech 1933-1935 vydává důležitý emigrantský časopis Die Sammlung, než v roce 1938 definitivně odejde do USA, které se mu stávají druhou vlastí. Odtud se do válečné Evropy vrátí v roce 1944 jako americký voják. V tomto období Mannova života se diplomandka obsáhle věnuje vývoji Mannova politického a ideologického myšlení. Pozoruhodný je zejména jeho vztah k SSSR, v kterém zpočátku viděl záruku boje proti domácímu fašismu, a tudíž zásadně rozlišoval mezi sovětskou a německou diktaturou. Svůj příklon k myšlence komunismu, praktikovanému jako sovětský socialismus, programově nazval socialistickým humanismem, v kterém i přes počáteční stadium nesvobody spatřoval záruku nového společenského řádu, jež podle jeho názoru nutně musí vystřídat kolabující kapitalismus, prezentovaný ve značné části Evropy fašistickými a nacionálněsocialistickými diktátorskými režimy. *K dotvrzení proměny Mannova politického a ideologického myšlení uvádí diplomandka vlastní Mannovy příklady z literární historie (Die Vision Heinrich Heines), kde se ovšem dopustila nedůslednou citací myšlenkového zkratu. Heinovo přesvědčení z pařížského období, že musí milovat komunisty, protože nenávidí nacionalisty, není přesně citováno (s. 29), chybí ona rozhodující pasáž, v níž stojí, že je miluje, přestože se obává vítězného proletariátu, který může zničit jeho verše. A to byl i zásadní postoj Mannův do doby ostudného paktu Stalina s Hitlerem, který zasadil hnutí lidové fronty, jejímž důsledným zastáncem Klaus Mann byl, smrtelnou ránu a donutil autora ve všeobecné antikomunistické hysterii části antifašistického hnutí přehodnotit svůj dosavadní*

postoj a přiklonit se k americkému pojetí demokracie, jakkoli ho nedůvěra amerických úřadů kvůli jeho ideovým postojům v druhé polovině třicátých let pronásledovala i v následujících letech, hlavně v době, kdy se rozhodl přihlásit jako dobrovolník do americké armády. *Mrzí mě, že diplomandka nezaujala stanovisko k citovanému Raddatzovu tvrzení (s. 27) o tom, že Mannův článek o Bennovi z roku 1937 byl roznětkou k velmi významné exilové diskusi o expresionismu, která je považována za jednu ze stěžejních debat 20. století o směřování německé literatury.* Proměna dobových Mannových postojů je v práci správně potvrzena citací z Bodu zvratu (Der Wendepunkt), v níž sám Mann přiznává, že rozhodujícím činitelem v proměně z autora estetizující erotiky a módních duchovních směrů doznávajícího „fin de siècle“ v bojovného, politicky odpovědného spisovatele byl tlak společenských a politických poměrů třicátých let (Německo, Itálie, Španělsko, střední Evropa, SSSR).

Po krátké shrnující analýze Mannovy literární produkce v kapitole Scribo ergo sum (37-40), jejímž tématem je „literarizovaná existence“, princip autorovy tvorby, podle něž je autobiografický subjekt zároveň subjektem i objektem dějin (Elke Kerker), se diplomandka věnuje rozboru tří základních exilových románů *Flucht in den Norden* (41-53), *Mephisto. Roman einer Karriere* (54-70) a *Der Vulkan. Roman unter Emigranten* (71-82), v nichž postupuje podle analytického modelu: okolnosti vzniku (v Mannově případě výhradně společensko-politické), vyprávěcí schéma, základní konstelace postav, recepce a vliv. Podle tématu a motivů pak analýzu jednotlivých románů doplňuje problematika exilu (*Flucht in den Norden*), zdařilá kapitola o morálně pochybné přizpůsobivosti zlu (*Mephisto*) a smyslu exilové tvorby (*Der Vulkan*). Zásadně proti analýzám nic nenamítám, v *Cestě na sever bych považoval za hodné zdůraznění, že román je strukturován jako dílo zábavné literatury, ačkoli jeho téma je navýsost vážné a politické, jehož základní konflikt spočívá ve sváru soukromého šťastného života s milovanou osobou s nutností politické angažovanosti, která zde zvítězí, což vedlo k diskrepanci v jeho hodnocení. K diskusi navrhuji literární souvislosti Mannových tří exilových románů s ostatní exilovou tvorbou k pojednávaným tématům (Bredel, Feuchtwanger, Heinrich Mann, Seghers, Benjamin, Brecht).*

Dvě poznámky na závěr: Pařížský deník, ve kterém byl na pokračování otiskován román *Die Flucht in den Norden* se jmenuje *Pariser Tageblatt*, nikoli *Pariser Tageszeitung* (s. 41), které vznikly až v roce 1936 odchodem převážné části redaktorů z *Pariser Tageblattu* kvůli podezření, že šéfredaktor spolupracuje s nacisty. V části o velkém literárním skandálu není správné tvrzení (s. 68), že Langenscheidt odmítá nové poválečné vydání *Mefista*, protože *Gründgens* je zase populární osobou v NSR: tehdy totiž ještě (1948) Spolková republika neexistovala.

Práce je napsána solidní němčinou s několika gramatickými chybami z nepozornosti, které jsem vyznačil ve svém exempláři.

Diplomovou práci **doporučuji** k obhajobě.

V Praze 20. 05. 2012

Doc. PhDr. Milan Tvrđík, CSc.